การจัดกิจกรรมการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อส่งเสริมจิตสำนึกการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียน

Learning Activities Organization of Social Studies Based on Sufficiency Economy Philosophy to Encourage Consciousness in Local Wisdom Conservation

วิภาพรรณ พินลา*

บทคัดย่อ

วิกฤตการณ์ในการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจของประเทศไทยที่ผ่านมา ได้ส่งผลกระทบต่อประชาชนในทุกระดับของสังคมไทย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงเสนอแนะแนวทางการดำเนินชีวิตด้วยความพอเพียง จากการไม่เอารัดเอาเปรียบเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว และการชี้แนะแนวทางแก้ไขเพื่อให้อยู่รอดได้อย่างมั่นคงยั่งยืน ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ อันประกอบด้วย 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี เงื่อนไขความรู้ และเงื่อนไขคุณธรรม ซึ่งมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย ดังนั้นการปลูกฝังและการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนหรือสถานศึกษาสามารถยกระดับผู้เรียนในด้านการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการ การปรับตัวในการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ จากการจัดกิจกรรมให้กับเด็กและเยาวชนไทยให้เห็นความสำคัญและคุณค่าในความเป็นไทย เอกลักษณ์ไทยอันเป็นรากเหง้าขององค์ความรู้ มิให้หลงลืมภูมิปัญญาที่คนรุ่นหลังได้สร้างสรรค์ขึ้น ตลอดจนการมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและช่วยแก้ปัญหาสังคมที่สมดุลมั่นคงและยั่งยืนได้

คำสำคัญ : การจัดกิจกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษา/ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง/ จิตสำนึกการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

Abstract

Economic crisis in Thailand had affected the populace at all levels in Thailand for a long time. His Majesty King Bhumibbol Adulyadej bestowed the suggestions to Thai people the lifestyle based on sufficiency philosophy by not taking advantages from other people and not being self-indulgent. His Majesty bestowed the guidelines for people to create the balanced and sustainable development path under the globalization. The three essential components of the Philosophy are moderation, reasonableness, and self-immunity. Besides these components, there are two vital conditions to make the Philosophy work: knowledge and ethics based on Thai traditional lifestyle.

*อาจารย์ สาขาการสอนศิลปศาสตร์ (การสอนสังคมศึกษา) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

Therefore, the indoctrination and learning management in schools can elevate learners in terms of learning, problem-solving, managing and adapting their lifestyle in each local resident. The activities provided for children and juvenile are expected them to learn the importance and the value of being Thai and Thai identity which are the roots of knowledge. Besides, to remind them the wisdom of ancient along with having consciousness in local wisdom conservation and helping the society to have a balanced and sustainable development path.

Keywords : Learning Activities Organization, Social Studies, Sufficiency Economy Philosophy, Consciousness and local wisdom conservation

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียน

การสร้างกิจกรรมการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา หรือในปัจจุบันคือวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม นั้นมีความสำคัญอย่างยิ่ง ในการพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนให้สามารถเรียนรู้การดำรงชีวิตอยู่ในสังคม และการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นได้อย่างมีความสุข ตลอดจนสามารถนำเอาความรู้ความเข้าใจนั้นไปปรับใช้ให้เข้ากับสภาพสังคมที่แปรเปลี่ยนได้อย่างเหมาะสม สมดุลและยั่งยืน นอกจากนี้ยังมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้มีทักษะหลาย ๆ ด้าน ทั้งทักษะทางสังคม ทักษะทางการคิด ทักษะการตัดสินใจ และทักษะการแก้ปัญหา ที่จะช่วยสร้างเสริมเติมเต็มประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้ใช้สติปัญญา ความรู้ความคิด เช่น คิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ คิดแก้ปัญหา เป็นต้น เพื่อใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับบริบทประเพณี มรดกวัฒนธรรม ภูมิปัญญาของคนไทยในการสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในสถานศึกษา ดังนั้นบทความนี้ จึงมุ่งเน้นให้ครูผู้สอนวิชากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เห็นความสำคัญของการนำเอาการจัดการเรียนรู้โดยการสร้างมโนทัศน์ ไปปรับใช้เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายทางการจัดการเรียนรู้ต่อไป

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน ได้ทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางที่ควรดำรงอยู่และปฏิบัติตนแก่พสกนิกรชาวไทยที่ทรงเน้นย้ำแนวคิด หลักการ และแนวทางปฏิบัติตนของแต่ละบุคคลและองค์กร มีการแบ่งปัน ช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น และชีวิตให้สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัตถุเศรษฐกิจ ด้านสังคม ชุมชน ด้านทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และด้านวัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยมต่าง ๆ (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2548, หน้า 29)

ทิศนา แขมมณี (2546, หน้า 49) ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

1. การพึ่งพาตนเอง คือ การที่บุคคลมีความรับผิดชอบในตนเอง รู้จักพึ่งพาตนเองแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยไม่คอยแต่จะให้คนอื่นช่วย หรือคอยแต่จะรับความช่วยเหลือของผู้อื่น

2. การทำงานและการแก้ปัญหา คือ การลงมือปฏิบัติหรือการกระทำการต่าง ๆ ให้ประสบผลสำเร็จตามที่มุ่งหวัง ต้องอาศัยคุณสมบัติ เช่น ความขยัน อดทน ไม่ท้อถอย รวมทั้งทักษะการบริหารจัดการการต่อสู้กับอุปสรรคต่าง ๆ และการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นโดยการรวมกลุ่ม

3. การแสวงหาความรู้เพื่อใช้ในการทำงาน คือ การศึกษาความรู้ที่จำเป็นต่อการทำงานจากแหล่งความรู้ต่าง ๆ ซึ่งอาจเป็นบุคคล เอกสาร หรืออื่นๆ กล่าวคือต้องอาศัยทั้งความรู้และการปฏิบัติควบคู่กันไป

4. การพัฒนาตนเองและคุณภาพชีวิต คือ การหมั่นปรับปรุงตนเองและสิ่งที่ตนเองกระทำให้ได้ผลดีขึ้น ซึ่งต้องอาศัยความรู้ การประเมินตนเอง ประเมินผลงาน การแสวงหาความรู้เพิ่มเติมมาใช้ในการปรับปรุงข้อบกพร่อง ซึ่งจะส่งผลให้การทำงานครั้งต่อไปได้ผลดีขึ้น

เกษม วัฒนชัย (2553, หน้า 37) ได้อธิบายถึงพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงใช้ความหมายของคำว่า เศรษฐกิจพอเพียงว่า ประหยัดไม่ใช่ขี้เหนียว ทำอะไรด้วยความละมุนละม่อมด้วยเหตุและผล จะเป็นเศรษฐกิจพอเพียงและทุกคนจะมีความสุข และพระองค์ได้ทรงย้ำคำว่าพอเพียง คือ ไม่โลภ ไม่เบียดเบียน และพอเพียงนี้อาจมีมากก็ได้ แต่ต้องไม่เบียดเบียนคนอื่น และต้องพอประมาณตามอัตภาพ

ปรียานุช พิบูลสราวุธ (2553, หน้า 68) ได้สรุปปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ดังนี้

1. แนวคิดหลัก เป็นปรัชญาที่ชี้แนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศ

2. เป้าหมาย มุ่งให้เกิดความสมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งทางวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

3. หลักการความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน

4. เงื่อนไขพื้นฐาน (ความรู้คู่คุณธรรม)

จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอน

การเสริมสร้างจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสมดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบรู้ โดยหลักการพึ่งตนเองโดยยึดความพอดี 5 ประการ

1. ความพอดีด้านจิตใจ คือ ต้องเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้ มีจิตสำนึกที่ดี เอื้ออาทร รู้จักการประนีประนอม นึกถึงผลประโยชน์ส่วนรวม

2. ความพอดีด้านสังคม คือ ต้องมีความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน รู้จักผนึกกำลังและที่สำคัญมีกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากฐานรากที่มั่นคงและแข็งแรง

3. ความพอดีด้านทรัพยากรธรรมและสิ่งแวดล้อม คือ รู้จักใช้และจัดการอย่างฉลาดและรอบคอบ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนสูงสุด และที่สำคัญใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในประเทศ เพื่อพัฒนาประเทศให้มั่นคงอยู่เป็นขั้นเป็นตอนไป

4. ความพอดีด้านเทคโนโลยี คือ รู้จักเทคโนโลยีที่เหมาะสมให้สอดคล้องกับความต้องการและควรพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาชาวบ้านและสอดคล้องเป็นประโยชน์ต่อสภาพแวดล้อม

5. ความพอดีด้านเศรษฐกิจ คือ เพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย ดำรงชีวิตอย่างพอควร พออยู่ พอกิน สมควรตามอัพภาพ และฐานะของตน

สรุปคือปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้นมีพื้นฐานมาจากแนวคิด เช่น แนวคิดพุทธเศรษฐศาสตร์ แนวคิดความสมดุลในเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดความยั่งยืนในเศรษฐกิจพอเพียง และแนวคิดพุทธศาสนากับเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเพื่อใช้เป็นการดำเนินกิจกรรมที่แฝงไปด้วยหลักการทางพุทธศาสนาและหลักเศรษฐศาสตร์ นับตั้งแต่ระดับบุคคลจนถึงระดับประเทศ พ้นจากความทุกข์ พ้นจากวิกฤต ในด้านต่างๆ เพื่อความเป็นปึกแผ่นของประเทศ

การขับเคลื่อนแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการประยุกต์ใช้ในระดับต่าง ๆ

แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิด หลักการ และแนวทางปฏิบัติตนของแต่ละบุคคลและองค์กร โดยคำนึงถึงความพอประมาณกับศักยภาพของตนเองและสภาวะแวดล้อม เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ โดยอาศัยความมีเหตุมีผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง โดยใช้ความรู้อย่างถูกหลักวิชาการด้วยความรอบคอบ และระมัดระวังควบคู่ไปกับการมีคุณธรรม ซื่อสัตย์สุจริต ไม่เบียดเบียนกันแบ่งปัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และร่วมมือปรองดองกันในสังคม ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างสายใยเชื่อมโยงคนในภาคส่วนต่างๆ ของสังคมเข้าด้วยกัน สร้างสรรค์พลังในทางบวก นำไปสู่ความสามัคคี การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ได้ ซึ่งนำมาประยุกต์ใช้ในระดับต่างๆ อาทิ

ระดับบุคคล โดยนำมาประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตในด้านรายได้ให้สมดุลกับรายจ่ายและการทำบัญชีรายรับรายจ่าย เป็นเครื่องมือเพื่อให้บุคคลเหล่านั้นใช้ชีวิตอย่างพอเพียงและสมดุลในด้านเศรษฐกิจ ยังรวมถึงการใช้จ่ายอยางพอเพียงคือ ใช้จ่ายอยางคุ้มค่า สร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้นเหมาะสมกับศักยภาพของตนเอง และสถานการณ์ทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน

ระดับครอบครัว การรู้รักสามัคคีไม่เอารัดเอาเปรียบกันโดยทุกคนช่วยเหลือกัน แบ่งปันกันทั้งกำลังทรัพย์กำลังกาย กำลังใจ และกำลังความรู้ความสมดุลทางสังคมต้องเริ่มจากการให้เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือมีน้ำใจ แบ่งปัน

ระดับชุมชน การปลูกฝังเด็กและเยาวชนไทยให้เห็นคุณค่าในความเป็นไทย เอกลักษณ์ไทย เห็นประโยชน์และคุณค่าของภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เป็นองค์ความรู้ที่มีประโยชน์ที่สืบทอดต่อกัน การเสริมสร้างความพอเพียงทางวัฒนธรรม จะเป็นเสมือนภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรมที่จะทำให้เด็กไทยคนไทยมีจุดยืนในชีวิต มีหลักคิดหลักปฏิบัติที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ พัฒนาตนเอง มีความแกร่งในความเป็นไทย เข้าใจในความเป็นสากล ตลอดจนการร่วมกันในการส่งเสริมการจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน เช่น ไม่ตัดไม้ทำลายป่าต้องเห็นความจำเป็นของการอยู่ร่วมกบระบบนิเวศวิทยาอย่างสมดุล ไม่ทำร้าย ไม่ทำลาย ไม่เบียดเบียน เป็นต้น

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา

การบรรลุความสำเร็จของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในสาระสังคมศึกษา คือ การที่ผู้เรียนเข้าใจ และนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ ให้เป็นชีวิตที่ดีงาม และช่วยสร้างสรรค์สังคม ดังนั้นการจัดการเรียนรู้สังคมจึงเชื่อมโยงให้ผู้เรียนได้เรียนรู้การใช้ชีวิตที่ถูกต้อง อยู่อย่างมีความสุข โดยเรียนผ่านสถานการณ์จริงที่เกิดขึ้นในห้องหรือในโรงเรียน หรือวิเคราะห์จากตัวอย่างสถานการณ์ที่เป็นจริงในสังคม เพื่อให้ผู้เรียนฝึกคิดวิเคราะห์ รู้ทันการเปลี่ยนแปลง รู้จักตัวเอง สามารถจัดการชีวิตของตัวเอง และมีวิถีชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข มีองค์ประกอบสำคัญ 3 ด้านดังนี้

1. ด้านความรู้ (Knowledge) โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีควรช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทางสติปัญญา คือ เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเคลื่อนไหวทางสติปัญญา กระตุ้นการคิดโดยใช้ความรู้ในเนื้อหาสาระ ความคิดรวบยอด หลักการสำคัญของวิชาต่าง ๆ ในสาขาสังคมศึกษาตามขอบเขตที่กำหนดไว้ในแต่ละระดับชั้นในลักษณะบูรณาการ

2. ด้านทักษะและการปฏิบัติ (Practice) โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีที่ควรช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทางด้านร่างกาย โดยให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลหรือสิ่งแวดล้อมรอบตัว ในการพัฒนาให้เกิดทักษะและกระบวนการ เช่น ทักษะทางวิชาการ ทักษะทางสังคม ทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม และทักษะการแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน

3. ด้านเจตคติหรือคุณลักษณะอันพึงประสงค์ (Attitude) โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีควรช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทางอารมณ์ ทั้งทางตรงและทางอ้อม

เช่น กิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาเจตคติและค่านิยมเกี่ยวกับประชาธิปไตย และความเป็นมนุษย์ เช่น การรู้จักตนเอง พึ่งตนเอง ซื่อสัตย์ สุจริต มีวินัย กตัญญูรักเกียรติภูมิของตน มีความยุติธรรม

จากเป้าหมายและองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ สามารถนำมากำหนดจุดเน้นในกระบวนการสร้างคุณภาพของผู้เรียนได้ตามสาระวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม 5 ข้อ ดังนี้

1) ยึดมั่นในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ สามารถนำหลักธรรมคำสอนไปใช้ปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันได้เป็นผู้กระทำความดีมีค่านิยมที่ดีงามพัฒนาตนเองอยู่เสมอ รวมทั้งบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์กับสังคมส่วนรวม

2) ยึดมั่น ศรัทธาและธำรงไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีปฏิบัติตามกฎหมาย ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมไทย รวมทั้งถ่ายทอดสิ่งที่ดีงามไว้เป็นมรดกของชาติเพื่อสันติสุขของสังคมไทยและสังคมโลก

3) มีความสามารถในการบริหารจัดการทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพ เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ และสามารถนำหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4) เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ภาคภูมิใจในความเป็นไทยทั้งในอดีตและปัจจุบัน สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบและนำไปสร้างองค์ความรู้ใหม่ได้

5) มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีงามระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เป็นผู้สร้างวัฒนธรรม มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียน

การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในระดับต่าง ๆ เช่น ระดับบุคคล ระดับครอบครัว ระดับชุมชนเพื่อมุ่งสู่การพัฒนาให้เป็นมนุษย์ที่สมดุลและยั่งยืนสืบไป

ความพอเพียงในระดับครอบครัว คือ การที่สมาชิกในครอบครัวมีความเป็นอยู่ในลักษณะที่พึ่งพาตนเองได้อย่างมีความสุข ทั้งทางกายและทางใจ สามารถดำเนินชีวิต ได้โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น รวมทั้งไม่เป็นหนี้หรือมีภาระด้านหนี้สินของตนเองและครอบครัว แต่สามารถหาปัจจัย 4 มาเลี้ยงตนเองได้โดยที่ยังมีเหลือเป็นส่วนออมของครอบครัวด้วย

ความพอเพียงในระดับชุมชน เกิดขึ้นจากการที่สมาชิกจากแต่ละครอบครัวในชุมชนมีความพอเพียงในระดับครอบครัวก่อน ที่จะรู้จักรวมกลุ่มกันทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม เช่น บริหารจัดการปัจจัยต่าง ๆ เช่น ทรัพยากร ภูมิปัญญา หรือศักยภาพของสมาชิกในท้องถิ่น ที่มีอยู่ให้สามารถนำไปใช้ดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องและสมดุล เพื่อให้เกิดความเป็นอยู่ที่พอเพียงของชุมชนโดยรวมในที่สุด

ความพอเพียงในระดับสังคม เกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มของชุมชนหลาย ๆ แห่งที่มีความพอเพียงมาร่วมกันแลกเปลี่ยนความรู้ สืบทอดภูมิปัญญาและร่วมกันพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างชุมชน ให้เกิดเป็นสังคมแห่งความพอเพียงในที่สุด

การประยุกต์ใช้ในสถานศึกษาโดยการนำไปบูรณาการในการ**จัดกิจ**กรรมการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาต่าง ๆ โดยเริ่มต้นจากการเสริมสร้างคนให้มีการเรียนรู้วิชาการและทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็น เพื่อให้สามารถรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ พร้อมทั้งเสริมสร้างคุณธรรม จนมีความเข้าใจและตระหนักถึงคุณค่าของ

การอยู่ร่วมกันของคนในสังคม และอยู่ร่วมกับระบบนิเวศวิทยาอย่างสมดุล เพื่อจะได้มีความเกรงกลัวและละอายต่อการประพฤติผิดมิชอบ ไม่ตระหนี่ เป็นผู้ให้เกื้อกูล แบ่งปัน มีสติยั้งคิดพิจารณาอย่างรอบคอบ ก่อนที่จะตัดสินใจ หรือกระทำการใดๆ จนกระทั่งเกิดเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีในการดำรงชีวิต โดยสามารถคิดและกระทำบนพื้นฐานของความมีเหตุมีผล พอเหมาะ พอประมาณกับสถานภาพ บทบาทและหน้าที่ของแต่ละบุคคล ในแต่ละสถานการณ์ แล้วเพียรฝึกปฏิบัติเช่นนี้ จนตนสามารถทำตนให้เป็นพึ่งของตนเองได้ และเป็นที่พึ่งของผู้อื่นได้ในที่สุด รวมถึงการจัดกิจกรรมในวิชาสังคมศึกษา เช่น กิจกรรมการผลิต โดยเฉพาะในภาคการเกษตร ที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมแต่ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนอย่างคุ้มค่า ด้วยการหมุนเวียนทุนธรรมชาติภายในพื้นที่ และด้วยวิธีการทำเกษตร ที่เน้นปลูกเพื่อกินเองก่อน ที่ผ่านมาชุมชนได้ทำกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น กิจกรรมการทำปุ๋ยชีวภาพ การปลูกผักและข้าวที่ปลอดสารพิษ การทำสวนสมุนไพรของชุมชน การคิดค้นสารไล่แมลงสมุนไพร การทำถ่านชีวภาพ การรวมกลุ่มขยายพันธุ์ปลา การแปรรูปผลผลิตและการทำการเกษตรผสมผสาน เป็นต้น

การรวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกในชุมชน ด้วยทุนทางสังคมที่มีอยู่ ชุมชนได้รวมตัวกันทำกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดจากความรักและความเอื้ออาทรของสมาชิกในชุมชน เช่น กิจกรรมต่อต้านยาเสพติด การนมัสการพระให้มาช่วยสอนจริยธรรมและศีลธรรมในโรงเรียนของชุมชน กิจกรรมการรวมกลุ่มเพื่อเรียนรู้ร่วมกัน ผ่านศูนย์การเรียนรู้ หรือโรงเรียนเกษตรกรในหมู่บ้าน การร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในชุมชนทำกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด การจัดตั้งร้านค้าที่เป็นของชุมชนเอง การจัดทำแผนแม่บทชุมชน การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการ การรวมกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และกิจกรรมการผลิตของกลุ่มต่างๆ เช่น การรวมกลุ่มทำขนมของแม่บ้าน หรือรวมกลุ่มเพื่อปลูกพืชผักสวนครัว นอกจากนี้ ชุมชนยังได้ตั้งกองทุนข้าวสารร่วมกับชุมชนอื่นๆ ในต่างภูมิภาค เพื่อค้าขายหรือผลิตระหว่างกัน รวมทั้งเพื่อการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์และขยายผลการพัฒนาไปยังเครือข่ายชุมชนอื่นๆ ด้วย

กิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรม จิตสำนึกการอนุรักษ์และการสืบสานภูมิปัญญาในท้องถิ่นบ้านเกิดของตนเอง โดยการส่งเสริมวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนได้ริเริ่มกิจกรรมที่มุ่งปลูกฝังจริยธรรม ความดีงามและจิตสำนึกรักท้องถิ่นให้เกิดขึ้นแก่สมาชิกของชุมชน เช่น กิจกรรมที่ปลูกฝังสมาชิกในชุมชนให้มีความเอื้ออาทรต่อกันมากกว่าคำนึงถึงตัวเงินหรือวัตถุเป็นพื้นฐานความสัมพันธ์ กิจกรรมที่ส่งเสริมให้สมาชิกทำบัญชีอย่างโปร่งใสและสุจริต กิจกรรมการพัฒนาครูในชุมชนให้มีคุณภาพและมีจิตผูกพันกับท้องถิ่นเป็นสำคัญ รวมทั้งกิจกรรมที่ส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนพึ่งตนเองก่อนที่จะพึ่งหรือขอความช่วยเหลือจากคนอื่น

ความสำเร็จของรายวิชาสังคมศึกษา หรือวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมในการส่งเสริมจิตสำนึกการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นผลที่ได้จากการเรียนรู้ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่นของผู้เรียน โดยการเน้นความสำคัญให้เด็กและเยาวชนเป็นลงมือปฏิบัติ ศึกษาค้นคว้า ทดลอง และการมีส่วนร่วมในชุมชนผ่านการทำกิจกรรมที่หลากหลายของตนเองเป็นหลัก ในการเป็นผู้สืบทอด ภูมิปัญญาจากผู้รู้ในชุมชน เพื่อให้เยาวชนสามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ ถ่ายทอดประมวลผล ทั้งนี้ในสาระรายวิชาต้องเน้นการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการสนับสนุนให้เยาวชน และชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของชุมชน มีความเข้าใจรากเหง้า ความเป็นวัฒนธรรม แบ่งปัน เกื้อกูลช่วยเหลือซึ่งกันและกันมีการศึกษาเรียนรู้วิถีการดำรงชีวิต ชุมชนภูมิปัญญาพื้นบ้านเป็นหลัก โดยแสดงออกในรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย ทั้งในรูปแบบของวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี ภูมิปัญญา ศิลปะการแสดง ฯลฯ เพื่อเป็นการปลูกจิตสำนึกและกระตุ้นให้คนในชุมชนท้องถิ่นเกิดความตระหนัก มีความตื่นตัวและเข้ามามีส่วนร่วมในการฟื้นฟูเผยแพร่และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น และคุณค่าความหลากหลายของศิลปะและวัฒนธรรมไทย ทั้งที่เป็น

วิถีชีวิต ค่านิยม และความเป็นไทยผ่านการอนุรักษ์และ**ส่งเสริม**จิตสำนึกในตนเองเป็นสำคัญ

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสชี้แนวทางการดำรงชีวิต ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ จากการรู้จักการปลูกฝังเด็กและเยาวชนไทยให้เห็นคุณค่ารากเหง้าขององค์ความรู้ โดยมิหลงลืมภูมิปัญญาที่คนรุ่นหลังสร้างสรรค์ขึ้น ประกอบด้วย 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี เงื่อนไข ประกอบด้วย ความรอบรู้ เงื่อนไขคุณธรรม และแนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ สรุปการสังเคราะห์ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษาตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ได้ดังนี้

ตารางที่ 1 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

สาระการเรียนรู้	การจัดกิจกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษา	การสังเคราะห์ตัวอย่างกิจกรรม
สาระศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม	1. ส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยการปลูกจิตสำนึกความรักชาติ ตระหนักถึงคุณค่าของพระพุทธศาสนา จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์	การให้ความสำคัญกับการรักษาศีลหรือสวดมนต์เป็นประจำ การส่งเสริมการฝึกอบรมสมาธิภาวนา การร่วมกันทะนุบำรุงศาสนา การพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น การรณรงค์การใช้สินค้าไทย
สาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม	2. รู้จักช่วยเหลือสังคมหรือชุมชน ด้วยการปลูกจิตสำนึกสาธารณะ ปลูกฝังความสามัคคี ปลูกฝังความเสียสละ และเผยแพร่องค์ความรู้**เศรษฐกิจพอเพียง**	การพัฒนาความรู้คู่คุณธรรม ผ่านกิจกรรมรวมกลุ่มต่าง ๆ เช่น การจัดกิจกรรมลด ละ เลิก อบายมุข การจัดกิจกรรมช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส การจัดค่ายพัฒนาเยาวชน การจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ภายในชุมชน
สาระเศรษฐศาสตร์	3. รู้จักการใช้จ่ายของตนเองใช้จ่ายอย่างมีเหตุมีผลอย่างพอประมาณ ประหยัด เท่าที่จำเป็น	การบันทึกบัญชีรายรับและรายจ่าย การวิเคราะห์บัญชีรายรับและรายจ่าย การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคเพื่อลดรายจ่ายที่ฟุ่มเฟือย
	4. รู้จักออมเงิน มีกลไกลดความเสี่ยงระบบสวัสดิการ ระบบออมเงิน ระบบสหกรณ์ ระบบประกันต่าง ๆ	การออมวันละหนึ่งบาท ส่งเสริมสัปดาห์การออม หรือการจัดตั้งกลุ่ม/สหกรณ์ออมทรัพย์
	5. รู้จักประหยัดใช้และกินอย่างมีเหตุผล ไม่ฟุ่มเฟือย ใช้พลังงานเท่าที่จำเป็น ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า	การปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้ การเลี้ยงปลาเลี้ยงไก่ไว้กินไว้ขาย การใช้สินค้าที่ประหยัดพลังงาน การรีไซเคิลขยะเพื่อนำมาใช้ใหม่ การนำของเหลือใช้ มาทำให้เกิดประโยชน์
	6. พึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจโดยผลิต หรือสร้างรายได้ที่สอดคล้องกับความต้องการ สอดคล้องกับภูมิสังคม สอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น สอดคล้องกับทรัพยากรท้องถิ่น	เน้นการผลิตเพื่อพึ่งตนเอง ให้พอเพียงกับการบริโภค และการผลิตที่หลากหลาย เช่น การปลูกพืชผักผสมผสาน การปลูกพืชสมุนไพรไทย การผลิตสินค้าจากภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดอบรมพัฒนาอาชีพในชุมชน
สาระประวัติศาสตร์	7. สืบสานวัฒนธรรมไทย โดยสร้างจิตสำนึกรักษ์ไทยรักบ้านเกิด ฟื้นฟูและอนุรักษ์อาหาร ดนตรีไทยและเพลงไทย ประจำท้องถิ่น ฟื้นฟูและอนุรักษ์วัตถุโบราณและโบราณสถาน	การปลูกฝังมารยาทไทย การส่งเสริมการใช้ภาษาประจำท้องถิ่น การทำนุบำรุงโบราณวัตถุโดยการรณรงค์การท่องเที่ยววัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเองแก่บุคคลอื่นทำนุบำรุงโบราณสถานโดยการเก็บกวาดขยะโบราณสถาน

สาระการเรียนรู้	การจัดกิจกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษา	การสังเคราะห์ตัวอย่างกิจกรรม
สาระภูมิศาสตร์	8. สร้างสมดุลของทรัพยากรธรรมชาติ โดยการปลูกจิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อม ฟื้นฟูแหล่งเสื่อมโทรมในท้องถิ่น ฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรในท้องถิ่น ฟื้นฟูดูแลสถานที่ท่องเที่ยว	การพัฒนาความรู้เกี่ยวกับดิน น้ำ ป่า เพื่อฟื้นฟูรักษา การจัดโครงการชีววิถีการจัดอบรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การจัดทำฝายแม้ว

สรุปได้ว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษาทั้ง 5 กลุ่มสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 นั้นสามารถนำมาจัดเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพแก่ผู้เรียนได้ ตามความรู้ ความสามารถ ความถนัดและความสนใจของผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษา

การจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อส่งเสริมจิตสำนึกการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการจัดการเรียนรู้หรือพัฒนาให้คนเป็นคนดี มีความประพฤติอยู่ในการมีจิตสำนึกทางปัญญาที่จะตัดสินสิ่งต่างๆ อย่างถูกต้องเหมาะสม ทั้งยังเป็นการจัดการเรียนรู้เพื่ออบรมบ่มนิสัย แก้ไขและส่งเสริมลักษณะนิสัยด้วยวิธีการต่างๆ โดยทางตรงหรือทางอ้อม โดยการจัดการเรียนรู้มีแนวทางการจัดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาหลักเศรษฐกิจพอเพียง (สิริวรรณ ศรีพหล, 2552, หน้า 217) ในการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อส่งเสริมจิตสำนึกการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่

1. การจัดการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนทำความกระจ่างในค่านิยม (Value Clarification) การทำความกระจ่างในค่านิยมเป็นวิธีการหนึ่งในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยม ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนสามารถค้นหาหรือทำความกระจ่างในค่านิยมที่ตนยึดถือรวมทั้งช่วยแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างค่านิยมที่เกิดขึ้นกับตนเองและค่านิยมที่เป็นส่วนรวมอีกด้วย และช่วยให้ผู้เรียนได้พิจารณาเลือกสิ่งต่างๆ ด้วยการตรวจสอบการกระทำของตนเอง ประกอบด้วยขั้นการเลือกค่านิยม การเห็นคุณค่า และการปฏิบัติ (Simon Howe, Raths, & Kirschenbaum, 1973, *p.* 19)

การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาค่านิยมเศรษฐกิจพอเพียง ผู้สอนอาจใช้เทคนิคของเอกสารค่านิยม (Value Sheet) เช่น การดำเนินชีวิตแบบพอเพียง ให้ผู้เรียนอ่านเอกสาร แล้วใช้คำถามเป็นสื่อแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลแล้วตัดสินใจเลือก โดยใช้เหตุผลนำไปสู่การปฏิบัติต่อไป

2. การจัดการเรียนรู้โดยการอภิปราย เป็นกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบหนึ่งที่มุ่งให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ของการทำงานแบบกลุ่ม เน้นการอภิปราย ฝึกฝนทักษะในการคิด คือ คิดในลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผล คิดในเชิงเปรียบเทียบ คิดอย่างมีลำดับ คิดแยกแยะ และส่งเสริมการยอมรับซึ่งกันและกัน ยอมรับผู้อื่น ฟังความคิดเห็นของผู้อื่น บางครั้งก็เป็นผู้นำ บางครั้งก็เป็นผู้ตาม

3. การจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์จำลอง คือ การนำเอาสถานการณ์จริงมาจัดใหม่หรือจัดจำลอง แต่พยายามให้มีสภาพใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด แล้วให้ผู้เรียนอยู่ในสถานการณ์นั้นๆ เพื่อแก้ปัญหาหรือปฏิบัติงาน ฝึกการแก้ปัญหา การควบคุมสถานการณ์ การตัดสินใจ ตลอดจนการทำงานเป็นกลุ่มภายใต้สถานการณ์แวดล้อมสมจริง ทักษะที่ได้รับจากการฝึกฝนดังกล่าวแล้ว จะทำให้เขาคุ้นเคยและเมื่อพบกันสถานการณ์คล้ายๆ กันก็จะสามารถควบคุมสถานการณ์นั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น สถานการณ์จำลองในการซื้อขาย สถานการณ์จำลองในการบริหาร ฝึกฝนการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ฝึกฝนการเผชิญหน้ากับเหตุการณ์ พัฒนาทัศนคติและค่านิยมของตนเอง และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม (สิริวรรณ ศรีพหล, 2549, หน้า 113-115)

4. การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเป็นกิจกรรมการเรียนอย่างหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกันในลักษณะกลุ่มย่อย ฝึกความรับผิดชอบ ทักษะการเป็นผู้นำ ทักษะการตัดสินใจ ทักษะการสื่อสาร เป็นต้น

5. การจัดการเรียนรู้โดยการแก้ปัญหา เป็นวิธีการจัดการเรียนรู้แบบหนึ่งที่มุ่งให้ผู้เรียนค้นหาคำตอบหรือแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง โดยเสนอในรูปของคำถาม หรือปัญหาที่น่าสนใจ แล้วให้ผู้เรียนหาทางแก้ไขปัญหานั้น กิจกรรมดังกล่าวได้ชี้ขั้นตอนของวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ประกอบด้วยขั้นตอนดังต่อไปนี้ 1) การกำหนดปัญหาและการวิเคราะห์ปัญหา 2) การตั้งสมมติฐาน 3) การเก็บและรวบรวมข้อมูล 4) การวิเคราะห์ข้อมูล 5) การสรุปผล กิจกรรมแบบแก้ปัญหาสามารถนำไปใช้กับทุกกลุ่มสาระทุกวิชา ตลอดจนใช้ได้กับการจัดกิจกรรมทั้งเป็นกลุ่มและเป็นรายบุคคล

6. การจัดการเรียนรู้โดยการใช้โครงการ เป็นกิจกรรมที่มุ่งให้ผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียนมีโอกาสลงมือทำงานร่วมกัน หรืออาจทำงานเป็นรายบุคคลภายใต้สถานการณ์จริง ขั้นตอนประกอบด้วยกิจกรรมต่างๆ ดังนี้ 1) การเลือกหัวข้อเรื่องเพื่อกำหนดเป็นโครงการ 2) วางแผนการดำเนินงาน 3) การลงมือปฏิบัติตามขั้นตอนที่ได้วางแผนไว้แล้ว และ 4) การประเมินผลโครงการ ทั้งนี้ ผู้สอนต้องคำนึงถึงพื้นฐานของผู้เรียนและเวลาด้วย

ธวัชชัย ไตรทิพย์ (2551, หน้า 53) ได้เสนอกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (The Learning Process of Forest Resource Conservation : LPFC) มีรายละเอียดดังนี้

1. การจัดกิจกรรมในการวิเคราะห์สถานการณ์ในอดีต และปัจจุบันโดยเน้นการใช้การคิดคล่องแคล่ว ดยืดหยุ่น การคิดริเริ่ม และจินตนาการ จากการทบวนข้อมูล ข้อเท็จจริง และประสบการณ์ของตนเอง

2. การจัดกิจกรรมในการพยากรณ์สภาพการณ์ในอนาคต โดยให้เน้นการเชื่อมโยงสภาพการณ์ในอดีตปัจจุบันสู่อนาคตที่ยังไม่เกิดขึ้น หรือใช้การคิดคล่องแคล่ว การคิดยืดหยุ่น การคิดริเริ่ม และจินตนาการ ในการทำนายสภาพการณ์อนาคตจากข้อมูล ข้อเท็จจริง และประสบการณ์ของตน

3. การจัดกิจกรรมในการระบุประเด็นปัญหาและจัดลำดับความสำคัญของปัญหา เป็นการระดมสมองเพื่อค้นหาปัญหา จากสภาพการณ์อนาคตและการสรุปปัญหาและจัดลำดับความสำคัญของปัญหานั้น

4. การจัดกิจกรรมในการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา เป็นการระดมสมองเพื่อวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาว่าเกิดจากสาเหตุใดบ้าง

5. การจัดกิจกรรมในการเสนอแนวทางแก้ปัญหา เป็นการระดมสมองหาวิธีแก้ปัญหา โดยร่วมกันคิดวิธีแก้ปัญหา โดยพยายามคิดให้ได้ทางเลือกที่แปลกใหม่จำนวนมาก การเลือกวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด

6. การจัดกิจกรรมในการกำหนดข้อตกลงและกติการ่วมกันเกี่ยวกับบทบาทภารกิจ โดยการระดมสมองเพื่อเสนอโครงสร้างองค์กรอนุรักษ์ทรัพยากร

7. การจัดกิจกรรมในการสรุปบทเรียนร่วมกัน โดยผู้เข้ารับการอบรมช่วยสะท้อนผลการจัดกระบวนการเรียนรู้ รวมทั้งข้อเสนอแนะเพื่อยกระดับการเรียนรู้นั้น

ทิศนา แขมมณี (2543, หน้า 28-29) การจัดแนวการจัดการเรียนรู้ที่มีลักษณะตามที่ประสงค์ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นเรื่องสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการจัดหลักสูตรการจัดการเรียนรู้มีลักษณะที่สำคัญดังนี้

1. การจัดการเรียนรู้โดยยึดจุดมุ่งหมายเป็นหลัก ซึ่งได้แก่ กระบวนการพึ่งตนเอง หรือการพัฒนาเป็นแกนในการจัดการเรียนรู้ตลอดหลักสูตร

2. การจัดการเรียนรู้ให้มีลักษณะเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง คือ ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้และได้เรียนรู้กระบวนการต่างๆ ที่จำเป็น ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความคิดรวบยอดและความเข้าใจในสิ่งที่เรียนอย่างแท้จริง

3. การจัดการเรียนรู้ให้มีการเรียนรู้ทั้งทางด้านทฤษฎีและปฏิบัติควบคู่กันไปอย่างมีสมดุล เพื่อให้ผู้เรียน

ได้เห็นความสำคัญระหว่างข้อความรู้กับการปฏิบัติจริง และส่งเสริมการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในสภาพการณ์ต่างๆ ให้มาก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความสามารถความชำนาญในการใช้ความรู้ให้เป็นประโยชน์

4. การจัดสภาพแวดล้อม กิจกรรมประจำวัน และวิถีชีวิตของครูและบุคลากรในสถานศึกษาให้เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้เรียนในเรื่องต่าง ๆ ที่ต้องการจะปลูกฝังให้แก่ผู้เรียน

จากการสังเคราะห์การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาค่านิยมเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งในและนอกห้องเรียนให้สอดคล้องกับวิถีภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความรักความหวงแหนในภูมิลำเนาของตน ซึ่งสามารถนำมาสร้างเครื่องมือในการเรียนรู้ชีวิตความเป็นอยู่ในบริบททางสังคมวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เชื่อมโยงตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในการสร้างเครื่องมือวิถีชุมชน 7 ชิ้น ได้แก่ แผนที่เดินดิน ผังเครือญาติ โครงสร้างองค์กรชุมชน ระบบสุขภาพชุมชน ปฏิทินชุมชน ประวัติศาสตร์ชุมชน และประวัติชีวิต เป็นต้น สรุปในตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 2 การจัดกิจกรรมในและนอกห้องเรียนกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อส่งเสริมจิตสำนึกการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียน

ประเภท	แนวคิด การจัดการเรียนรู้	การสังเคราะห์กิจกรรม	
		กิจกรรมในห้องเรียน	กิจกรรมนอกห้องเรียน
1. ด้านเศรษฐกิจ/วัตถุ	- การจัดการเรียนรู้โดยการอภิปราย - การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ - การจัดการเรียนรู้โดยการแก้ปัญหา	1. จัดกิจกรรมการอภิปรายกลุ่ม การวิพากษ์จากการแสดงความคิดเห็นอย่างหลากหลายในประเด็นหัวข้อที่กำหนดให้ เช่น การผลิตสินค้าจากภูมิปัญญาท้องถิ่น การใช้สมุนไพรพื้นบ้าน รณรงค์การประหยัดพลังงาน และการออมเงินทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายครัวเรือน เป็นต้น	1. กิจกรรมการลดรายจ่าย 2. กิจกรรมปลูกพืชผักสวนครัวรั้วกินได้/เลี้ยงสัตว์พื้นบ้านเพื่อบริโภค 3. กิจกกรมผลิตสินค้าจากภูมิปัญญาท้องถิ่น 4. กิจกรรมการใช้สมุนไพรพื้นบ้านไล่แมลง เช่น ตะไคร้หอมไล่ยุง 5. กิจกรรมทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายครัวเรือน 6. กิจกรรมรณรงค์ การประหยัดพลังงาน เช่น ไฟฟ้า น้ำมันเชื้อเพลิง น้ำประปาในท้องถิ่น 7. กิจกรรมสัปดาห์การออม 8. กิจกรรมการจัดตั้งกลุ่ม/สหกรณ์ออมทรัพย์ในท้องถิ่น

ประเภท	แนวคิดการจัดการเรียนรู้	การสังเคราะห์กิจกรรม	
		กิจกรรมในห้องเรียน	กิจกรรมนอกห้องเรียน
2. ด้านสังคม	- การจัดการเรียนรู้โดยการใช้โครงการ - การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ - การจัดการเรียนรู้โดยการแก้ปัญหา	2. จัดกิจกรรมนิทรรศการ จัดทำแผ่นพับโฆษณา แผนที่ความคิด (mind mapping) แผนผังความคิด concept map ไกด์อาสาในชั้นเรียน ในประเด็นหัวข้อที่กำหนดให้ เช่น การส่งเสริมพัฒนาอาชีพภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน การสร้างเครือข่ายองค์กรผู้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นในการให้ความรู้ การให้ข้อมูลข่าวที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น กิจกรรมศูนย์เรียนรู้ภายในชุมชน กิจกรรมภูมิปัญญาอาหารประจำถิ่น/หัตถกรรม/พืชสมุนไพร/การละเล่น และกิจกรรมการส่งเสริมภาษาไทยและภาษาประจำถิ่น เป็นต้น	1. กิจกรรมการดำรงชีวิตในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 2. กิจกรรมเครือข่ายองค์กรผู้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นในการให้ความรู้ 3. กิจกรรมวิทยุชุมชน รอบรู้ทันเหตุการณ์ รู้จักฟัง ดู อ่านข่าวที่ส่งเสริมพัฒนาอาชีพ 4. กิจกรรมวิสาหกิจชุมชน เช่น โรงสีข้าวชุมชน โรงงานแปรรูปผลผลิตชุมชน 5. กิจกรรมอบรมพัฒนาอาชีพภูมิปัญญาท้องถิ่น 6. กิจกรรมศูนย์เรียนรู้ภายในชุมชน 7. กิจกรรมส่งเสริมอาหารประจำถิ่น/หัตถกรรม/พืชสมุนไพร/การละเล่น 8. กิจกรรมส่งเสริมภาษาไทยและภาษาประจำถิ่น
3. ด้านสิ่งแวดล้อม	- การจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์จำลอง - การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ - การจัดการเรียนรู้โดยการแก้ปัญหา	3. จัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติหรือสถานการณ์จำลอง ในประเด็นหัวข้อที่กำหนดให้ เช่น การรักษาดูแลแม่น้ำ ลำคลอง และแหล่งน้ำอื่น ๆ การอนุรักษ์ป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ และการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่าในท้องถิ่นให้คงอยู่ เป็นต้น	1. กิจกรรมใช้สารอินทรีย์และชีวภาพ 2. กิจกรรมการจัดระเบียบชุมชน 3. การรักษาความสะอาดที่สาธารณะ การกำจัดขยะ การรักษาดูแลแม่น้ำ ลำคลอง 4. กิจกรรมการปลูกป่า ปลูกพืชสมุนไพรยารักษาโรคพื้นบ้าน 5. จัดทำฝายแม้ว และกิจกรรมรีไซเคิลสิ่งของเป็นสินค้าเพิ่มรายได้
4. ด้านวัฒนธรรม/ศาสนา	- การจัดการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนทำความกระจ่างในค่านิยม - การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ - การจัดการเรียนรู้โดยการแก้ปัญหา	4. การจัดกิจกรรมการชมภาพยนตร์หรือเปิดเพลงในประเด็นหัวข้อที่กำหนดให้ เช่น กิจกรรมวันลอยกระทง กิจกรรมวันปีใหม่ กิจกรรมชุมนุมดนตรีไทย ชุมนุมนาฏศิลป์ ชุมนุมขับร้องเพลงไทยลูกทุ่ง การแต่งกายนิยมไทย (แต่งกายพื้นบ้าน) กิจกรรมโบราณวัตถุและโบราณสถานในท้องถิ่น และกิจกรรมการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่ เป็นต้น	1. กิจกรรมการสืบทอดประเพณี วัฒนธรรม ศาสนาและภูมิปัญญา เช่น กิจกรรมสงกรานต์ ทำบุญเดือนสิบ ลากพระและตักบาตรเทโว กิจกรรมวันลอยกระทง กิจกรรมวันปีใหม่ 2. กิจกรรมชุมนุมดนตรีไทย ชุมนุมนาฏศิลป์ ชุมนุมขับร้องเพลงไทยลูกทุ่ง การแต่งกายนิยมไทย (แต่งกายพื้นบ้าน) 3. กิจกรรมค่ายผู้นำประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ไกด์อาสานำเที่ยวโบราณวัตถุและโบราณสถานในท้องถิ่น 4. กิจกรรมคุณธรรม เช่น กิจกรรมการเข้าค่ายธรรมะ อบรมธรรมะสวดมนต์ ไหว้พระ กิจกรรมวันไหว้ครู กิจกรรมสมุดบันทึกความดีในการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่

กล่าวโดยสรุป แนวทางการจัดการเรียนรู้ควรส่งเสริมกิจกรรมในห้องเรียนและกิจกรรมนอกห้องเรียน โดยมุ่งให้ผู้เรียนลงมือทดลอง ปฏิบัติ แก้ปัญหาด้วยตนเอง ซึ่งเป็นการปลูกฝังคุณลักษณะของการคิดวินิจฉัย วิเคราะห์สถานการณ์ด้วยเหตุด้วยผล การรู้จักไตร่ตรองความรอบคอบ ความระมัดระวัง อันจะเป็นพื้นฐานนำไปสู่การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การปลูกฝัง การรู้จักพึ่งพาตนเองในเบื้องต้นตลอดจนการอนุรักษ์ภูมิปัญญาในท้องถิ่นที่ตนเองอาศัยอยู่ โดยอาศัยหลักการความรู้ควบคู่ไปกับคุณธรรมความซื่อสัตย์ ความเพียรและใช้ปัญญาในการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ตลอดจนส่งเสริมให้ผู้เรียนได้สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของผู้เรียนได้ในการดำรงชีวิต เพื่อให้เกิดความสมดุล มั่นคง ยั่งยืนและมีประสิทธิภาพในอนาคต

บทสรุป

ประเด็นหลักในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อส่งเสริมจิตสำนึกการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับระดับชั้นมัธยมศึกษานั้น ต้องมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญวัฒนธรรมภูมิปัญญาในท้องถิ่นของตนเอง ผ่านกระบวนการศึกษาค้นคว้า การทดลอง การลงมือปฏิบัติจริงจากการจัดกิจกรรมทั้งในและนอกห้องเรียน เพื่อให้ผู้เรียนทราบความหมาย และความสำคัญของวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นมรดกของท้องถิ่นของตนเองได้อย่างแท้จริง ซึ่งความรู้ดังกล่าวถือเป็นรากฐานของการดำเนินชีวิต ในการเห็นคุณค่าและร่วมกันรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติและของท้องถิ่น ผ่านการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา เช่น การจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนทำความกระจ่างในค่านิยม การจัดการเรียนรู้โดยการอภิปราย การจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์จำลอง การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ การจัดการเรียนรู้โดยการแก้ปัญหา การจัดการเรียนรู้โดยการใช้โครงการ จากการสร้างเครื่องมือวิถีชุมชน 7 ชิ้น ได้แก่ แผนที่เดินดิน ผังเครือญาติ โครงสร้างองค์กรชุมชน ระบบสุขภาพชุมชน ปฏิทินชุมชน ประวัติศาสตร์ชุมชน และประวัติชีวิต โดยการสอดแทรกแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง อันประกอบด้วย 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี เงื่อนไขความรู้ และเงื่อนไขคุณธรรม ซึ่งถือเป็นรากเหง้าความเป็นมาของคนไทยและการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน ตลอดจนสามารถนำพาการพัฒนาประเทศให้เกิดความสมดุล มั่นคง และยั่งยืนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

เกษม วัฒนชัย. (2553). *ยูเอ็นนำแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเผยแพร่ 114 ประเทศทั่วโลก.* เข้าถึงได้จาก http://manager.co.th/Home/ViewNews.aspx

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

_______. (2548). *เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร?* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: กลุ่มงานเศรษฐกิจพอเพียงสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจพอเพียง.

ทิศนา แขมมณี. (2543). ทฤษฎีใหม่กับการศึกษาพอเพียง. *วารสารทางวิชาการ, 3*(1), 28-32.

_______. (2546). *กิจกรรมการปลูกฝังค่านิยมเศรษฐกิจพอเพียง.* กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.

ธวัชชัย ไตรทิพย์. (2551). การพัฒนารูปแบบการฝึกอบรมผู้นำสิ่งแวดล้อมชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. ปริญญานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ปรียานุช พิบูลสราวุธ. (2553). *ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ.* เข้าถึงได้จาก http://sufficiencyeconomy.org/userfiles.

สิริวรรณ ศรีพหล. (2549). *การวิเคราะห์พฤติกรรมการเรียนการสอน ในประมวลชุดวิชาการพัฒนาหลักสูตรการสอนและวิทยวิธีทางการสอน.* หน่วยที่ 10 (หน้า 191-212). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

_______. (2549). การจัดการเรียนการสอนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียน. *วารสารสุโขทัยธรรมาธิราช, 20*(2), 5-20.

_______. (2552). *การจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม.* นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

Simon, S. B., & Kirschenbaum, H. (eds.). (1973). *Readings in values claritication.* Minneapolis, Minnesota: Winston Press.